

ΑΣΠΑΙΤΕ

Διδακτική Μεθοδολογία

Μάθημα 10: Ιστορική εξέλιξη της Διδακτικής

Βασίλειος Ζαγκότας

Δρ. Επιστημών της Αγωγής Π.Τ.Δ.Ε. Ιωαννίνων

Μεταδιδάκτωρ Ερευνητής Τμήματος Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας

Εισαγωγικοί όροι της Παιδαγωγικής Επιστήμης

Αγωγή = Το σύνολο των επιδράσεων των εκπαιδευτικών και του ευρύτερου κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση του αναπτυσσόμενου ανθρώπου.

Παιδαγωγική: Η Επιστήμη της Αγωγής

Επικεντρώνεται γύρω από δύο ζητήματα:

- Την αναγκαιότητα της αγωγής
- Τα όρια και τις δυνατότητες της αγωγής

Αντικείμενο μελέτης: το είδος των επιδράσεων της αγωγής και της μάθησης, οι οποίες συντελούνται με στόχο την τροποποίηση της νοητικής, συναισθηματικής και βουλητικής συμπεριφοράς του ανθρώπου.

Ερώτημα: «Επιστήμη» ή «Επιστήμες της Αγωγής»;

Εισαγωγικοί όροι της Παιδαγωγικής Επιστήμης

Συμβολή επιστημών:

- **Ανθρωπολογία:** Το «ευπροσάρμοστο» της ανθρώπινης συμπεριφοράς ως αντιστάθμισμα του ανθρώπινου βιολογικού μειονεκτήματος.
- **Ψυχανάλυση:** Η σημαντικότητα της επίδρασης του περιβάλλοντος στην παιδική ηλικία.
- **Εθνολογική έρευνα:** η σημαντικότητα του κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.
- Επίδρασεις από τη **Φιλοσοφία** και την **Ψυχολογία**.

Εισαγωγικοί όροι της Παιδαγωγικής Επιστήμης

Τρεις εστιάσεις της Παιδαγωγικής:

- **Μόρφωση** (κατά την ηλικία της εκπαίδευσης και δια βίου)
- **Κοινωνικοποίηση** (αξίες, κώδικές, κανόνες συμπεριφοράς της οικογένειας και του κοινωνικού συνόλου)
- **Διαδικασίες** διδασκαλίας και μάθησης (εκπαιδευτικοί και διδακτικοί στόχοι, μεθοδολογία, περιεχόμενο διδασκαλίας, διδακτικός χρόνος, φάσεις διδασκαλίας)

Κλάδοι της Παιδαγωγικής Επιστήμης

Με κριτήριο διαχωρισμού το περιεχόμενο κάθε κλάδου:

- Θεωρητική Παιδαγωγική
  - Ιστορική Παιδαγωγική (παιδαγωγικές θεωρίες και εκπρόσωποι)
  - Συγκριτική Παιδαγωγική (εκπαιδευτικά συστήματα στον κόσμο)

Διδακτική Μεθοδολογία (αρχιτεκτονική της διδασκαλίας)

- Εφαρμοσμένη
  - Σχολική Παιδαγωγική (οι εκπαιδευτικές πρακτικές στο σχολικό πλαίσιο)
  - Εκπαίδευση Ενηλίκων
  - Ειδική Παιδαγωγική

Κλάδοι της Παιδαγωγικής Επιστήμης

Με κριτήριο διαχωρισμού τη διεπιστημονική συνεργασία

- **Φιλοσοφία της Αγωγής** (η εκπαίδευση ως φιλοσοφικό ζήτημα)
- **Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης** (η εκπαίδευση ως κοινωνικό γεγονός)
- **Παιδαγωγική Ψυχολογία** (η αγωγή ως ψυχολογικό φαινόμενο)
- **Παιδαγωγική Ανθρωπολογία** (βιολογικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις στην αγωγή)
- **Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας** (ερευνητική μεθοδολογία σε φαινόμενα της αγωγής και της εκπαίδευσης)
- **Εκπαιδευτική Διοίκηση**
- **Οικιστική της Εκπαίδευσης** (οργάνωση και αρχιτεκτονική του χώρου εκπαίδευσης)
- **Διαπολιτισμική Εκπαίδευση**
- **Περιβαλλοντική Εκπαίδευση**

Ιστορική εξέλιξη της Παιδαγωγικής

- **ως τον 17^ο αιώνα:** Εμπειρισμός, οι εμπειρότεροι διδάσκουν τους νεότερους, προσωπικές πεποιθήσεις, χωρίς επιστημονικότητα
- **17^{ος} αιώνας – μέσα 18^{ου} αι.:** Έμφαση στη μέθοδο. Έναρξη του παιδαγωγικού προβληματισμού. Αγωγή βασισμένο στο φιλοσοφικό ιδεώδες (π.χ. χριστιανικό).
- **19^{ος} αι.:** Η Παιδαγωγική ως επιστήμη (εξέταση των προϋποθέσεων μάθησης, στοχοθεσία, διδακτική μεθοδολογία) αλλά υπό την «κηδεμονία» της Φιλοσοφίας και της Ψυχολογίας.
- **20^{ος} αι.:** Η Παιδαγωγική υπό το θετικιστικό παράδειγμα, αποδέσμευση από τη Φιλοσοφία. Επιστημολογική τεκμηρίωση των ευρημάτων της.

Σωκράτης

Πλάτων

Ο άνθρωπος κατέχει τη γνώση, ο φιλόσοφος τον βοηθά να φτάσει σ' αυτή.

Μαιευτική μέθοδος:

- Ο Σωκράτης ζητά από τον συνομιλητή του να του ορίσει μια έννοια.
- Η απάντηση είναι ανεπαρκής και επανεξετάζεται.
- Ο νέος ορισμός εξετάζεται με βάση παραδείγματα και αναδιαμορφώνεται ως το τελικό αποτέλεσμα.

Τομή στη Διδακτική Μεθοδολογία, βάση της ανακαλυπτικής μάθησης.

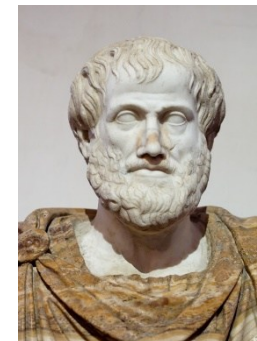
- Σκοπός της αγωγής είναι η ηθικοποίηση του ατόμου.
  - Η αρετή δεν είναι κληρονομικό, αλλά επίκτητο χαρακτηριστικό.
  - Η Παιδεία, επομένως, πρέπει να αποσκοπεί στη διαμόρφωση τέλειων πολιτών.

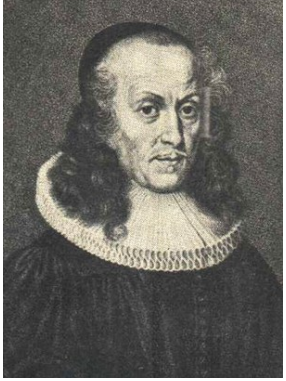
- Πλάτων, «Νόμοι» 643d-644b

«Παιδεία είναι εκείνη που γυμνάζει τον άνθρωπο από την παιδική ηλικία στην αρετή και του εμπνέει σφοδρή επιθυμία να την αγαπήσει και να γίνει τέλειος πολίτης, που να ξέρει να κυβερνά και να υπακούει στους νόμους σύμφωνα με το πνεύμα της δικαιοσύνης. Αυτό το είδος της ανατροφής καθορίζει, όπως μου φαίνεται, ο λόγος μας και τώρα μονάχα αυτήν θέλει να ονομάσει παιδεία. Εκείνην που βάζει στόχο της τα χρώματα ή εκείνην που αποβλέπει στην απόκτηση πολιτικής δυνάμεως ή κανένα άλλο είδος σοφίας, χωρίς σύνεση και δικαιοσύνη, τη θεωρεί βάνανυση και ανελεύθερη και τελείως ανάξια να ονομάζεται παιδεία. Εμείς όμως ας μη διαφωνούμε μεταξύ μας για τις λέξεις, αλλά ας μείνουμε σταθεροί στο λόγο που παραδεχόμαστε, ότι δηλαδή εκείνοι που έχουν πάρει σωστή μόρφωση γίνονται σχεδόν ενάρετοι και ότι δεν πρέπει να περιφρονούμε καθόλου την αγωγή γιατί έρχεται πρώτη στους τελειότερους ανθρώπους από όλα τα αγαθά. Κι αν κάποτε μας ξεφεύγει, είναι δυνατό να την επαναφέρουμε στη θέση της, κι αυτόν τον αγώνα πρέπει να κάνει πάντοτε κάθε άνθρωπος όσο μπορεί σ' όλη του τη ζωή».

Αριστοτέλης

- Η Παιδεία είναι ένα μέσο για την επίτευξη της **ευδαιμονίας**, η οποία είναι ο ύψιστος σκοπός της ανθρώπινης ζωής.
- Η **ευδαιμονία** είναι η πλήρης ανάπτυξη των φυσικών και πνευματικών ικανοτήτων του ανθρώπου.
- Για να επιτευχθεί η ευδαιμονία, ο άνθρωπος πρέπει να καλλιεργήσει την **αρετή**, η οποία είναι μια κατάσταση ισορροπίας μεταξύ των παθών και της λογικής.
- Η Παιδεία, επομένως, πρέπει να έχει δύο κύριους στόχους:
  - **Τον ηθικό:** να καλλιεργήσει την αρετή στον άνθρωπο.
  - **Τον γνωστικό:** να δώσει στον άνθρωπο τις γνώσεις που χρειάζεται για να ζήσει καλά.
- Η Παιδεία πρέπει να είναι δημόσια και δωρεάν, ώστε να είναι διαθέσιμη σε όλους τους ανθρώπους, ανεξάρτητα από την κοινωνική τους τάξη

Ρατίχιος / Wolfgang Ratke (1571-1635)

Χαρακτηριστικά της «Νέας Διδακτικής» («Nova Didactica»)

- **Βιωματική προσέγγιση:** Η σημασία της εμπειρίας ως κύρια πηγή μάθησης. Προτείνει μια παιδαγωγική διαδικασία που βασίζεται στην ενσυναίσθηση και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων μέσω της πρακτικής εμπειρίας.
- Η εκπαίδευση πρέπει να είναι **εξατομικευμένη**, λαμβάνοντας υπόψη τις ατομικές ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες κάθε μαθητή.
- Η παιδαγωγική προωθεί την ανάπτυξη της **φαντασίας** και της κριτικής σκέψης.
- **Κοινωνικό πλαίσιο:** Ο Ρατίχιος υποστηρίζει τη συνεργασία μεταξύ μαθητών και τη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης.
- Η εκπαίδευση πρέπει να συμβάλει στην **κοινωνική αλλαγή** και τη βελτίωση της κοινωνίας.

Κομένιος / Jan Amos Comenius (1592-1670)

«Μεγάλη Διδακτική» («Magna Didactica»)

- Εκπαίδευση για όλους, ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης ή φύλου αλλά **σύμφωνα με την ηλικία**.
- Εικονογραφημένα βιβλία
- **Ενεργητική Μάθηση** μέσω της παρατήρησης της φύσης και της περιβάλλοντος. Το παιδικό παιχνίδι ως μέσο μάθησης και ανάπτυξης.
- Διδασκαλία που περιλάμβανε διάλεξη, συζήτηση και ασκήσεις, για πιο αποτελεσματική μάθηση.
- Ενσωμάτωση των διαφόρων γνωστικών πεδίων σε μια συνολική εκπαιδευτική εμπειρία.
- Παγκόσμια εκπαίδευση: Υποστήριξε την ιδέα της παγκόσμιας εκπαίδευσης και την ανάγκη για διεθνή εκπαιδευτική συνεργασία.

Κομένιος, «Μεγάλη Διδακτική»,
Απόσπασμα

12. Κακῶς ἄρα μεριμνῶσι περὶ τῶν παιδῶν
Ἡ ἀποπλάνησις. ὅσοι ὠθοῦσιν αὐτοὺς ἄκοντας πρὸς τὰς σπουδὰς.
Διότι τί ἐπὶ τέλους θύνανται ἐκ τούτων νὰ ἐλπίζωσιν; Ὅταν ἡ στό-
μαχος δὲν δέχεται τὴν τροφήν μετ' ὀρέξεως καὶ ὕμως ἐμβάλλωμεν
εἰς αὐτὸν ταύτην, ἀναγκαίως θὰ ἐπέλθῃ ἀηθία καὶ ἔμετος, ἢ τοῦ-
λάχιστον εὐσπεψία, καχεξία. Ἄλλ' ὅτι προσφέρεται εἰς τὸν στόμα-
χον πεινῶντα, δέχεται αὐτὸ ἀπλήστως, χωνεύει προθύμως καὶ με-
ταβάλλει αὐτὸ ἐπιμελῶς εἰς χυλὸν καὶ αἷμα. Διὸ λέγει ὁ Ἰσοκρά-
της· «Ἐὰν ἦς φιλομαθής, ἔση καὶ πολυμαθής». (Πρὸς Δημ. 18).
Καὶ ὁ Κοϊντιλιανός· «ἡ φιλομάθεια στηροῖζεται ἐπὶ τῆς βουλήσεως,
ἣτις δὲν ἐξαναγκάζεται».

13. Ὅθεν
Ἡ διόρθωσις. Α'. Δέον νὰ ἐξάπτηται παρὰ τοῖς παισὶν ὁ
ζῆλος πρὸς τὸ εἰδέναι καὶ μανθάνειν κατὰ πάντα δυνατὸν τρόπον.
Β'. Νὰ ἐλαττώνη ἡ διδακτικὴ μέθοδος τὴν ἐργασίαν τοῦ μαν-
θάνειν, ἵνα μηδὲν παρέχῃ τοῖς μαθηταῖς δυσχέρειαν καὶ ἀποτροπέῃ
αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐξακολουθήσεως τῶν σπουδῶν.

Πῶς διεγείρεται καὶ διατηρεῖται τῶν παιδῶν ἡ φιλομάθεια. 14. Ἄλλ' ἡ φιλομάθεια τῶν παιδῶν ἐξάπτε-
ται καὶ τηρεῖται διακαῆς ὑπὸ τῶν γονέων, τῶν
διδασκάλων, τοῦ σχολείου, τῶν μαθημάτων, τῆς
μεθόδου καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων.

Ρουσώ / Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

«Αιμίλιος ή Περί Αγωγής» («Emil ou De l' Education»)

- Τα παιδιά θα έπρεπε να αναπτύσσονται φυσικά, χωρίς περιορισμούς. Ανάδειξη της «**Μεθόδου της Φύσης**» («Ακολουθώ τη Φύση = Ακολουθώ τον Θεό»). Ελεύθερη ανάπτυξη των παιδιών σύμφωνα με τις δικές τους ρυθμίσεις και ρυθμούς, χωρίς αυθαίρετη παρέμβαση.
- **Παιδοκεντρική εκπαίδευση** μέσα από την προσωπική εμπειρία και την πρακτική.
- Εκπαίδευση μέσω της λογοτεχνίας.
- Κριτική της κοινωνικής ανισότητας και της αντικοινωνικής επίδρασης της κοινωνίας στα παιδιά.
- Υποστήριξε την αυτοκριτική και την ανάπτυξη της συνείδησης για την αυτοβελτίωση.

Ρουσσώ, «Αιμίλιος» ή «Περί Αγωγής»

«Ο Αιμίλιος δεν θ' αποστηθίσει ποτέ τίποτα, ούτε καν μύθους, [...] όσο αθώοι, όσο γοητευτικοί κι αν είναι. Γιατί οι λέξεις των μύθων δεν είναι περισσότερο μύθοι απ' όσο οι λέξεις της ιστορίας είναι ιστορία. Πώς είναι δυνατόν να τυφλωνόμαστε τόσο ώστε να αποκαλούμε τους μύθους ως ηθική των παιδιών, αγνοώντας ότι ο ηθικοπλαστικός μύθος, ενώ τα διασκεδάζει, τα εξαπατά! Πώς γοητευμένα από την πλαστή ιστορία αφήνουν να τους διαφεύγει η αλήθεια, και πώς ό,τι κάνουμε για να είναι η μόρφωσή τους ευχάριστη τα εμποδίζει να επωφεληθούν; Οι μύθοι μπορούν να μορφώσουν τους μεγάλους, αλλά στα παιδιά πρέπει να λέμε την αλήθεια γυμνή: όταν την καλύπτουμε με κάποιο πέπλο, εκείνα δεν κάνουν τον κόπο να το σηκώσουν.

Υποχρεώνουν όλα τα παιδιά να μαθαίνουν τους μύθους [...] και δεν υπάρχει ούτε ένα που να τους καταλαβαίνει. Αν τους καταλάβαιναν θα ήταν ακόμη χειρότερα, γιατί στους μύθους η ηθική είναι τόσο μπερδεμένη και τόσο δυσανάλογη της ηλικίας τους, ώστε θα τα οδηγούσε, μάλλον, στην κακία παρά στην αρετή. Θα μου πείτε, άλλο παράδοξο κι αυτό! Έστω. Ας δούμε όμως αν είναι σωστό.

Ισχυρίζομαι ότι ένα παιδί δεν καταλαβαίνει καθόλου τους μύθους που του μαθαίνουμε, γιατί όποια προσπάθεια κι αν καταβάλλουμε για να τους απλοποιήσουμε, το δίδαγμα που θέλουμε να αντλήσουμε μας αναγκάζει να εισάγουμε και ιδέες που το παιδί αδυνατεί να συλλάβει. Μάλιστα, ο ρυθμός του ποιήματος τους κάνει πιο εύκολους στην απομνημόνευση αλλά, συγχρόνως, πιο δύσκολους να εννοηθούν, οπότε επιλέγουμε την ευχαρίστηση εις βάρος της σαφήνειας. Αγνοώντας, μάλιστα, και το πλήθος εκείνο των μύθων που δεν έχουν τίποτα κατανοητό ή ωφέλιμο για τα παιδιά και που, αδιακρίτως, τους δίνουμε να μάθουν επειδή απλώς ανακατεύονται μ' αυτούς, ας περιοριστούμε στους μύθους που ο δημιουργός φαίνεται να έφτιαξε ειδικά για τα παιδιά».

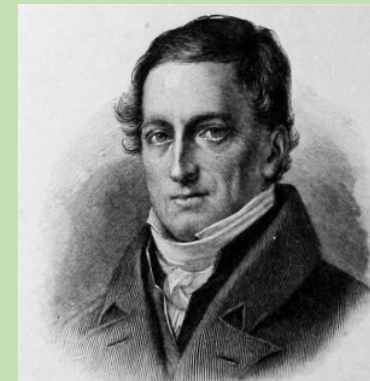
Πεσταλότσι / Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827)

«Λαϊκό Σχολείο», «Πώς διδάσκει τα παιδιά της η Γερτρούδη» («Wie Gertrud ihre Kinder lehrt»)

- **Εξατομικευμένη προσέγγιση** της διδασκαλίας, λαμβάνοντας υπόψη τις ατομικές ανάγκες και το ρυθμό των μαθητών.
- **Παιχνίδι και δραστηριότητα** ως μέσα εκπαίδευσης.
- Σημασία στην ανάπτυξη των συναισθημάτων.
- Εκπαίδευση με σκοπό τη διαμόρφωση **ηθικής συνείδησης**, ώστε το άτομο να ξεπεράσει τις αδυναμίες του, να αφοσιωθεί στο δίκαιο και αληθές και, τελικά, να αναλάβει τα ηθικά του καθήκοντα στο κοινωνικό σύνολο.

Έρβαρτος / Johann Friedrich Herbart (1776-1841)

«Γενική Παιδαγωγική»

• Τριμερής Πορεία Διδασκαλίας:

Τρεις Πυλώνες: **Memoria** (ανάκληση στη μνήμη των προηγουμένων, πρόσκτηση νέας γνώσης), **Intellectus** (Επεξεργασία του νέου υλικού), **Usus** (Χρησιμοποίηση της νέας γνώσης).

Πέντε Στάδια: (α) **Προπαρασκευή** (σκοπός, κινητοποίηση ενδιαφέροντος με διάλογο), (β) **Προσφορά** (νέο υλικό διδασκαλίας σε «ενότητες» με παρουσίαση, (γ) **Σύγκριση** (κοινά γνωρίσματα του παλαιού με το νέο υλικό), (δ) **Σύλληψη** (οριστική διατύπωση της νέας γνώσης) και (ε) **Άσκηση** (εφαρμογή –θεωρητική).

Κριτική: Δασκαλοκεντρισμός, ατομικισμός, ανταγωνιστικότητα - μεθοδικότητα

Φρέμπελ / Friedrich Froebel (1782-1827)

- **«Ο Κήπος των Παιδιών» (“Kindergarten”)**. Μάθηση μέσω παιχνιδιών και δημιουργικών δραστηριοτήτων.
- Τα **«Δώρα» (“Spielgabe”)**, παιδαγωγικά παιχνίδια-αμοιβές.
- **Συνεργασία και κοινωνική ανάπτυξη**: Επέκρινε την ανταγωνιστική αντίληψη και προώθησε τη συνεργασία και την κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών.
- **Ενσωμάτωση της φύσης**: Ενέταξε τη φύση στην εκπαίδευση, ενθαρρύνοντας τη σύνδεση των παιδιών με το περιβάλλον.
- **Ανάπτυξη του ψυχισμού**: Είχε ευαισθησία στην ανάπτυξη της εσωτερικής ζωής του παιδιού και του ψυχισμού του.

Τα «Δώρα» (“Spielgabe”), παιδαγωγικά παιχνίδια-αμοιβές.

Κερσενστάινερ / Georg Kerschensteiner (1854-1932)

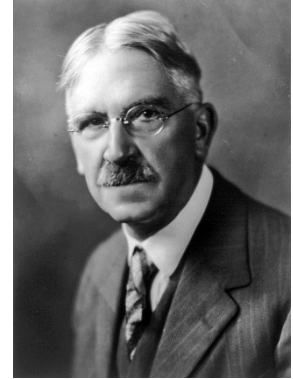
Το «Σχολείο Εργασίας».

Οι τρεις Αρχές του «Σχολείου Εργασίας»: (α) **Εργασία** (χειρωνακτική και πνευματική), (β) «**Αυτενέργεια**» (προσωπική συμμετοχή και δράση), (γ) «**Άμεση σύνδεση Γνώσης και Περιβάλλοντος**» (η εργασία αποτελεί μόρφωση και επαγγελματική προπαρασκευή»).

Επτά Αξιώματα για τον εκπαιδευτικό:

- **Ολότητα** της προσωπικότητας του μαθητή.
- **Επικαιρότητα** (ικανοποίηση σύγχρονων αναγκών του μαθητή)
- **Παιδαγωγικό κύρος**
- **Ελευθερία** στη δράση του μαθητή
- **Αυτόνομη δράση** του μαθητή
- **Κοινωνικότητα**
- **Ατομικότητα**

Ντιούι / John Dewey (1859-1952)

Η «Νέα Αγωγή»

- **Μαθητοκεντρισμός:** η παιδεία πρέπει να επικεντρώνεται στον μαθητή.
- «Εκπαίδευση από την εμπειρία" (experiential education), σηματοδοτώντας τη σημασία της μάθησης μέσα από την προσωπική εμπειρία του μαθητή.
- **Κοινωνική αλληλεπίδραση,** συνεργασία μεταξύ των μαθητών. Ο Dewey υπογράμμισε τη σημασία της δημοκρατίας και τον ρόλο της σχολικής κοινότητας στην εκπαίδευση.
- **Εκπαίδευση για την πραγματική ζωή:** Οι μαθητές πρέπει να διαθέτουν δεξιότητες και γνώσεις που μπορούν να εφαρμόσουν στην καθημερινή τους ζωή.

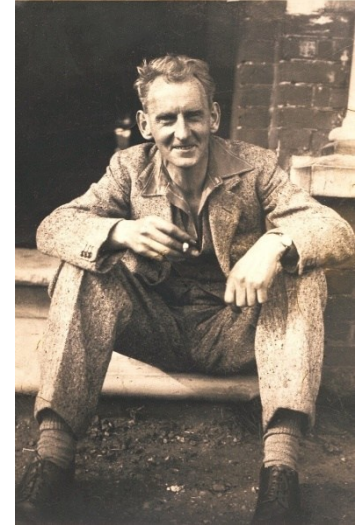

Μοντεσόρι / Maria Montessori (1870-1952)

Το «Σπίτι των Παιδιών» («La Casa dei Bambini»)

- Ελεύθερες επιλογές για δραστηριότητες, εργαλεία και υλικά που βοηθούν τους μαθητές να εξερευνήσουν το περιβάλλον τους και να αναπτύξουν τις δικές τους ικανότητες.
- Καλά προετοιμασμένος χώρος με υλικά προσβάσιμα, οργανωμένα.
- Εργασία και μάθηση με βάση τις ατομικές ανάγκες και τον ρυθμό των παιδιών. Οι παιδαγωγοί προσέχουν την πρόοδο κάθε παιδιού και προσφέρουν την απαραίτητη καθοδήγηση.
- Συνεργασία και κοινωνική αλληλεπίδραση.

Νηλ / Alexander Neill (1883-1973)

“Summerhill” και Αντιαυταρχική Αγωγή

- Οι μαθητές έχουν την ελευθερία να επιλέγουν τι θέλουν να μάθουν και πώς θέλουν να το μάθουν. Δεν υπάρχει υποχρεωτικό πρόγραμμα ή μαθήματα.
- Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί έχουν ίσα δικαιώματα ψήφου. Οι αποφάσεις για τα θέματα του σχολείου, όπως οι κανόνες και οι κανονισμοί, λαμβάνονται από όλα τα μέλη της κοινότητας.
- Οι μαθητές ενθαρρύνονται να μάθουν μέσα από το παιχνίδι και τη διασκέδαση.

«Αυτοί που έχουν την εξουσία στα χέρια τους βρίσκονται στο πλευρό των εκμεταλλευτών [...] Η δημοκρατία είναι μια ματαιότητα, κυρίως γιατί ο λαός είναι λαός σκλάβων»

«Τα παιδιά πληρώνουν το τίμημα της δειλίας, της υποκρισίας [...] Το σχολείο πλάθει το παιδί κάνοντάς το να καταλάβει ότι είναι κατώτερο [...] Για πάντα θα του λείπει η πρωτοβουλία, η εμπιστοσύνη στον εαυτό του, η πρωτοτυπία»

«Η βασική αρχή που θα πρέπει να διέπει όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα πρέπει να είναι η προϋπόθεση της ευτυχίας του παιδιού. Ένα σχολείο θα πρέπει να κρίνεται από τα πρόσωπα των μαθητών του και όχι από τις ακαδημαϊκές επιτυχίες του»

Φρενέ / Celestin Freinet (1896-1966)

Η «διδασκτική τεχνική του Τυπογραφείου»

Μέσα από ένα πιεστήριο, οι μαθητάνοντες έφτιαχναν μια εφημερίδα με τα βιώματα και τις εμπειρίες από την ημέρα διδασκαλίας.

- Μαθητοκεντρισμός
- Συνεργατική μάθηση
- Δημοκρατική λήψη αποφάσεων
- Ελεύθερη έκφραση μέσα από ποιήματα, ιστορίες και τραγούδια.
- Βιωματικές δράσεις (καλλιέργεια λαχανικών, κατασκευή παιχνιδιών, έκδοση σχολικής εφημερίδας)

Ο Κτηματίας του Φρενέ

Πρακτικά, πώς θά πραγματοποιηθεί τό πέραςμα από τήν άχρηστη σχολαστική μορφή στην εκπαίδευση μέ τήν εργασία;

Γι' αυτή άκριβώς τήν προσαρμογή θά δώσουμε έδω μερικές τελευταίες συμβουλές.

Ξέρουμε πόσες κριτικές και πόσα έρωτηματικά μπορεί νά προκαλέσει ή μελέτη μας. Βλέπουμε κιόλας τούς δασκάλους νά διαμαρτύρονται:

—Ποτέ δέν θά μπορέσουμε νά φτάσουμε σέ τούτη τήν τελειότητα μέσα από τήν ποικιλία... Δέν διαθέτουμε αρκετή ευελιξία, αρκετές ικανότητες... Αυτό θά απαιτήσει πολλή δουλειά... Φοβάμαι μήπως δέν πετύχω!

Ώστόσο οί δάσκαλοι αυτοί έχουν δίκιο: δέν ρίχνεται κανείς αστόχαστα σέ μιά καινούργια τεχνική γιά τήν όποία δέν είναι καθόλου προετοιμασμένος.... Δέν πρόκειται νά εγκαταλείψει κανείς μονομιάς ένα ολόκληρο παρελθόν, ακόμα κι όταν βλέπει τίς αδυναμίες του, γιά νά επιχειρήσει μιά καινοτομία πού μόνο μερικά έκλεκτά άτομα μποροϋν νά πραγματοποιήσουν αυθόρμητα.

Υπήρχε μιά εποχή πού οί άνθρωποι, γιά νά βελτιώσουν τίς μεθόδους καλλιέργειας, θεωροϋσαν χρήσιμο νά καταφεύγουν σέ διαλέξεις, σέ μαθήματα λίγο πολύ παραιναιτικά, σέ διαγράμματα και

λογαριασμούς. "Όσα παίρνει ο άνεμος... "Ο χωρικός κατέβαζε τό κεφάλι και ξαναγύριζε στην πολυδοκιμασμένη παράδοση.

Τά πράγματα άλλαξαν τή μέρα πού κατασκευάστηκαν και παρουσιάστηκαν τά καινούργια εργαλεία: αλέτρια, τρακτέρ, σκαπάνες, ψεκαστήρες πού ανταποκρίνονταν καλύτερα από τά παλιά στις νέες οικονομικές ανάγκες. "Ο ρόλος τής θεωρίας ήταν ασήμαντος, αν όχι ανύπαρκτος: ο χωρικός δοκίμαζε μιά ανάγκη πού δέν τήν ικανοποιούσαν οί παλιές τεχνικές. Τοϋ έδειχναν τότε ένα εργαλείο πού έμοιαζε νά ανταποκρίνεται στην ανάγκη αυτή. Τό έβλεπε νά λειτουργεί, τό δοκίμαζε, τό υιοθετούσε... Τό πέραςμα γινόταν, ως ποϋμε, υλικά, εμπειρικά.

Όπότε, φρόνιμος καθώς είναι, αλλά και πρακτικός συνάμα, σκέφτεται: "Ας δοκιμάσω ένα από τούτα τά εργαλεία! "Αν αυτό πετύχει, τήν άλλη χρονιά θά πάω λίγο πιο πέρα... Μέσα απ' δλη τή γκάμα τών καινοτομιών ποιό θά ναι τό εργαλείο πού θά μέ εξυπηρετήσει άμεσα, αναστατώνοντας, από τήν άλλη, όσο γίνεται λιγότερο τίς συνήθειές μου;

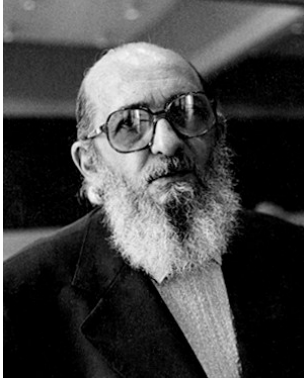
Μετά από ώριμη σκέψη αγοράζει ένα σύγχρονο αλέτρι πού σκάβει πλατιά αυλάκια και δίνει καθρό και φρέσκο χώμα. Τό χρησιμοποιεί, διστακτικά στήν άρχή, ξαναγυρίζοντας μερικές φορές ακόμα στό παλιό του αλέτρι, πού είχε κι αυτό τίς αρετές του... Κι έπειτα, θά αποκτήσει τή συνήθεια: θά στοιβάξει τό παλιό αλέτρι στήν αποθήκη μέ τά άχρηστα παλιοσίδερα.

Τήν επόμενη χρονιά, ή και από τήν άνοιξη ακόμα, θά εκσυγχρονίσει τούς στάβλους του. Πρός τό παρόν δέν θά προχωρήσει περισσότερο: ώστόσο ή ζωή στό κτήμα θά έχει πιά ριζικά μεταμορφωθεί, όπως θά έχει μεταμορφωθεί και ο τρόπος ζωής του κτηματία και τής οικογένειάς του. "Έχει ήδη άρχίσει ή προσαρμογή. "Έπειτα θάρθει ή σειρά για άλλους νεωτερισμούς, ανάλογα μέ τίς ανάγκες και τίς προσφορές πού διαθέτει ή γεωργική τεχνική για τήν ικανοποίησή τους.

"Έτσι, χωρίς συγκρούσεις, χωρίς αναστάτωση του ρυθμού εργασίας, χωρίς σοβαρούς κινδύνους άποτυχίας πού θά μπορούσαν νά διακυβεύσουν ή ακόμα και νά σταματήσουν κάθε εξέλιξη, νά πού προέκυψε από τήν παραδοσιακή τεχνική μιá γεωργική τεχνική προσαρμοσμένη στις σύγχρονες δυνατότητες, χωρίς νά απαιτείται ή προάπαρξη κάποιας θεωρίας, χωρίς φλύαρες όμιλίες, μόνο μέ τή δύναμη τών νέων εργαλείων πού μπήκαν στήν ύπηρεσία τής ζωής και τής εργασίας.

Πρόκειται για μιá ιδανική εξελικτική διαδικασία, πού θά θέλαμε νά τή συστήσουμε και νά τήν ευνοήσουμε στόν εκπαιδευτικό τομέα.

"Αν μπορείτε, ενεργείστε όπως ο κτηματίας: μήν αναπαυθείτε τελείως στά γραφτά, όσο συμπαθητικά ή πειστικά κι αν είναι. "Ε-

Φρέιρε / Paulo Freire (1921-1997)

"Παιδαγωγική του καταπιεζόμενου" (Pedagogy of the Oppressed).

- Κριτική στην Εκπαιδευτική Ιεραρχία.
- Η εκπαίδευση πρέπει να βοηθά τους ανθρώπους να απελευθερώσουν τον εαυτό τους από τον αποκλεισμό και την καταπίεση.
- Εκπαίδευση μέσω του Διαλόγου.
- Η γνώση δεν είναι αντικειμενική, αλλά κοινωνικά κατασκευασμένη και επηρεασμένη από το περιβάλλον και την κοινωνία. Πρέπει να ενσωματώνει τις φωνές και τις εμπειρίες των μανθανόντων.
- **Εκπαίδευση για την Κοινωνική Αλλαγή.**

Η κριτική του Φρέιρε στην «τραπεζική» αντίληψη της εκπαίδευσης

- α) Ο δάσκαλος διδάσκει και οι μαθητές διδάσκονται.
- β) Ο δάσκαλος τα ξέρει όλα και οι μαθητές δεν ξέρουν τίποτα.
- γ) Ο δάσκαλος σκέφτεται και οι μαθητές είναι αντικείμενα τής σκέψης του δασκάλου.
- δ) Ο δάσκαλος ομιλεί και οι μαθητές ακούν πειθήνια το δάσκαλο.
- ε) Ο δάσκαλος εφαρμόζει πειθαρχικά μέτρα και οι μαθητές υφίστανται τά μέτρα.
- ζ) Ο δάσκαλος προτείνει και επιβάλλει την κρίση του, και οι μαθητές συμμορφώνονται σ' αυτήν.
- η) Ο δάσκαλος δρα και οι μαθητές έχουν την ψευδαίσθηση πώς δρουν μέσα από τη δράση του δασκάλου.
- θ) Ο δάσκαλος καθορίζει το πρόγραμμα διδακτέας ύλης και οι μαθητές (πού ούτε καν ρωτήθηκαν) προσαρμόζονται σ' αυτό.
- ι) Ο δάσκαλος συγχέει την αυθεντία της γνώσης με τη δική του επαγγελματική αυθεντία, πού την αντιπαραθέτει στην ελευθερία των μαθητών.
- κ) Ο δάσκαλος είναι το υποκείμενο της διαδικασίας της μάθησης ενώ οι μαθητές είναι απλά αντικείμενα.

Έλληνες Παιδαγωγοί

Χαρίσιος Παπαμάρκου (1844-1906): Εμπνευστής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, των Αναλυτικών Προγραμμάτων, των Διδασκαλείων, της δίωξης των γονέων για μη φοίτηση των παιδιών στο σχολείο, της συμφοίτησης αγοριών-κοριτσιών, της παροχής δωρεάν βιβλίων στους άπορους μαθητές.

Νικόλαος Εξαρχόπουλος (1874-1960): Καθηγητής. Απόψεις που συνδυάζουν γερμανικό ιδεαλισμό και κλασική παιδεία. Εκπαίδευση με σκοπό το εθνικό ιδεώδες και τον ηθικό χαρακτήρα. Δασκαλοκεντρισμός και καθαρεύουσα.

Έλληνες Παιδαγωγοί

Ο «Εκπαιδευτικός Όμιλος»:

Αλέξανδρος Δελμούζος (1880-1956),
Δημήτρης Γληνός (1882-1943),
Μανόλης Τριανταφυλλίδης (1883-1959).

Καθολικός ανθρωπισμός, αυθυπαρξία,
συναισθηματική αγωγή, βουλευτική αγωγή,
αισθητική αγωγή. Αυτενέργεια και τεχνική
της εργασίας (Σχολείο Εργασίας).
Εκπαιδευτικός προσανατολισμένος στις
ανάγκες του μανθάνοντα, έμφαση στη
διδασκαλία της γλώσσας.

«Χρόνια ολόκληρα καρφωμένοι στα θρανία ακίνητοι ακούγαμε τον δάσκαλο. Αυτός μιλούσε, μονολογούσε αδιάκοπα, αυτός σκεπτόταν, κι εμείς καθόμαστε φρόνιμα με σταυρωμένα χέρια και μαθαίναμε. Στην τάξη σερνόταν από το δάσκαλο πάντα το ίδιο θέμα για όλους, που συχνά μας ήταν ολότελα αδιάφορο και ξένο από τη ζωή μας [...] Ποτέ δε σταθήκαμε μόνοι μας απέναντι στα πράγματα, ανάμεσά τους και σε μας μπερδευόταν πάντα ο δάσκαλος [...] αυτός εξηγούσε, αυτός ενεργούσε, αυτός παντού ήταν το κέντρο»

«Σκοπός της αγωγής είναι η αυθυπαρξία, δηλαδή η δυνατότητα του ανθρώπου να αυτοπροσδιορίζεται ελεύθερα, να πορεύεται την ανηφορική πορεία προς την αυτοδυναμία και την ολοκλήρωση, σύμφωνα με τις απόλυτες ηθικές αξίες που ορίζουν το σκοπό της αγωγής, τον αληθινό ανθρωπισμό»

Αλέξανδρος Δελμούζος

Έλληνες Παιδαγωγοί

Μίλτος Κουντουράς (1889-1940): Ο ανήσυχος και μη συμβιβασμένος μανθάνων επιχειρεί να ξεπεράσει τον δάσκαλό του.

Ευάγγελος Παπανούτσος (1900-1982):
Ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, εκπαίδευση για την ελευθερία, εκπαιδευτική δημοκρατία, συνεργατική μάθηση.

Για τους πολιτικούς ο δάσκαλος κι ό,τι σχετίζεται μ' αυτόν είναι υπόθεση ανάξια ν' απασχολήσει το μυαλό τους κι ανάρμοστη για τη σοβαρότητα της προσωπικότητάς των.

Το Σχολειό είναι γι' αυτούς ένα παμπάλαιο οίκημα που βρέθηκε από τα παλιά χρόνια κ' έχει για τα παιδιά μας τον ίδιο προορισμό που έχει η μάντρα για τα πρόβατα. Το να ξοδευτεί χρήμα για νέο Σχολειό είναι γι' αυτούς ακατανόητη και αξιολόγηστη υπόθεση. Το χρήμα μπορεί να ξοδεύεται ανεξέταστα κι αγόγγυστα για καθετί άλλο, για κομματικές υπουργικές περιόδους, για υποδοχές βασιλιάδων, για προίκες πριγκιπισσών και πόσα άλλα, μα για χτίσιμο κ' επισκευή σχολειών, για αλλαγή των προκατακλυσμιαίων σάπιων θρανίων ή για πλουτισμό των σχολικών υλικών, για αύξηση των εξευτελιστικών μισθών ή για αποστολή εκπαιδευτική των δασκάλων στο εξωτερικό, θα είναι σπατάλη ασυχώρητη του Κράτους και κωμική επιπολαιότητα του ανθρώπου που θα κάνει παρόμοια πρόταση. Κ' εντωμεταξύ ανάλογα προς το μυαλό και την ψυχή παθαίνει και το δροσερό κορμί του παιδιού το τρομερό διαστρέβλωμα κι απομαράζωμα μέσα στους στάβλους αυτούς και τα μισογκρεμισμένα σπίτια που στην Ελλάδα συνηθίσαμε να τα λέμε Σχολειά...

Πηγές – Βιβλιογραφία:

- Τριλιανός Θ. (2013). Μεθοδολογία της Διδασκαλίας. Αθήνα: Διάδραση
- Reble, A. (2008). Ιστορία της Παιδαγωγικής. Αθήνα: Παπαδήμας
- Bertrand, Y. (1999). Σύγχρονες Παιδαγωγικές Θεωρίες. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Freire P. (2009). Αγωγή του καταπιεζόμενου. Μετάφραση: Γιάννης Κρητικός. Αθήνα: Κέδρος.
- Κουντουράς, Μ., «Κλείστε τα σχολειά», <https://miltoskountouras.gr/category/ekdoseis/vivlia/kleiste-ta-sxoleia/> (προσπέλαση και ανάκτηση: 30 Σεπτεμβρίου 2023).